

sokszor más-más, egymást kiegészítő metódussal dolgoznak. Amíg egyes névosztályoknak (pl. víz-, dűlőnevek stb.) a kutatásához kiforrott módszerek állnak rendelkezésre, addig a ritkábban kutatott neveknel gyakoriak az újabb módszerek (pl. árucikkek, politikai események nevei stb.). Ebben a részben is megmutatkozik, hogy a névtannak egyre több diszciplínával kell együttműködnie ahhoz, hogy a tulajdonnevek sokszínűségéhez alkalmazkodva egzsakt módon írja le az egyes névtípusokat és jellemzőiket.

3. A kötet nagy érdeme, hogy az évtizedek alatt felhalmozódott tapasztalatokat és ismereteket kritikailag átdolgozva újakkal egészíti ki. A ritkábban kutatott névcsoportok is helyet kapnak benne, így jelentős áttekintésként szolgál a névkutatás állásáról. Másik előnye, hogy az egyes fejezeteken belül részletes szakirodalommal szolgál az érdeklődőknek. A teljes művet átfogó szakirodalom- és forrásjegyzék a könyv végén található (861–1024). A didaktikus jelleget és az érthetőséget hivatott szolgálni a tanulmányokat követő háromoldalas glosszárrium is (857–9), amelyben nem elsősorban a névtan köréből származó terminusokat találhatunk, hanem a tanulmányokban előforduló egyéb nyelvészeti vagy más diszciplínából származó fontos szakszavakat. Az eligazodást és a könnyű keresést segíti elő az irodalomjegyzéket követő személy- és tárgymutató is (1007–24).

A „Namenarten und ihre Erforschung” fontos kézikönyvként szolgálhat a magyar névkutatásban is. Stílusa, didaktikus jellege, felépítése segít a könnyű eligazodásban a névkutatás módszerei, valamint az egyre nagyobb számú névosztályok sorai között. A kötet közel 200 oldalas szakirodalom-jegyzéke komoly segítséget nyújthat nemcsak az egyetemi hallgatóknak, hanem az egyes területek kutatóinak is a nemzetközi irodalomban való eligazodásban.

KUNA ÁGNES

**EUROPÄISCHE PERSONENNAMENSYSTEME
EIN HANDBUCH VON ABASISCH BIS ZENTRALLADINISCH
Lehr- und Handbücher zur Onomastik. Band 2.
[Európai személynévrendszerek. Kézikönyv az abazától a középső ladinig.
Tankönyvek és kézikönyvek a névkutatáshoz 2.]
Szerkesztette: ANDREA BRENDLER – SILVIO BRENDLER
Baar-Verlag, Hamburg, 2007. 868 lap**

1. 2005 novemberében a két kiadó körlevélben értesítette a felkért szerzőket arról, hogy Rosa és Volker Kohlheim 65. születésnapja alkalmából emlékkönyvet jelentet meg. A tervezett kiadvány az európai nyelvek személynévrendszeréről alapvető ismereteket szeretne közvetíteni, be akarja mutatni az egyes nyelvek mai névrendszerének általános és egyedi vonásait, valamint rekonstruálható fejlődésüket a kezdetektől napjainkig. Egy-egy nyelv névrendszerének bemutatásához fel lehet használni a névelemekkel (apai nevek, becenevek, családnevek, keresztnevek, ragadványnevek), a névképzéssel, a névhasználattal, a névadás indítékával és a névtípusokkal kapcsolatos eddigi kutatási eredményeket.

A tanulmányok végén az alapművekről, névkönyvekről, speciális kérdésekkel foglalkozó tanulmányokról tematikus bibliográfiát kell összeállítani. A tanulmányok terjedelme az irodalomjegyzékkel együtt maximálisan húsz oldal lehet.

Bizonyos magyarázatra szorul a kézikönyv címében szereplő *európai személynév-rendszer* fogalom. Földrajzi értelemben Európát Ázsiától az Ural-hegység, az Ural folyó, a Mugodzsar-hegység, az Emba folyó, a Kaszpi-tenger északi partja, a Kuma és Manics folyók Azovi-tengerig húzódó völgye, az Azovi-tenger keleti, a Kercsi országútig húzódó partja, a Fekete-tenger, a Boszporusz, a Márvány-tenger és a Dardanellák választja el. Politikai és kulturális szempontokat figyelembe véve a kézikönyv Európa határát délebbre helyezi, és Azerbajdzsánt, Grúziát és Örményországot is Európához sorolja. A szerkesztők a *személynév-rendszer* fogalma alatt strukturált (viszonyokat mutató) és funkcionális (feladatokat ellátó) személynév-komplexumokat értenek.

2. A kézikönyv szakmai minőségét 13 tagú tudományos testület garantálta. A kötetben 66 szerző 77 európai nyelv névrendszerét mutatja be. Az Európában használatos élő nyelvek számát egyesek hatvanra, mások kétszázra becsülik. Az eltérő becslés oka, hogy Európa fogalmát többféleképpen értelmezik, és magáról a nyelvről is különböző felfogások, vélemények alakultak ki. Ráadásul a nyelvészek még az élő nyelvről is eltérő nézeteket vallanak (a lív pl. kihalóban lévő nyelv, a vót valószínűleg kihalt nyelv). Néhány szerző több névrendszer bemutatására is vállalkozott. A lengyel névrendszerről három, az avar, észt, korzikai, lett, lív, német, spanyol, szárd, szlovák, udmurt, ukrán névrendszerekről pedig nyelvenként két-két szerző írt tanulmányt. A mordvin névrendszerről MATICSÁK SÁNDOR (524–33), a magyar névrendszerről VINCZE LÁSZLÓ (799–815) értekezett. A németül értő olvasóközönségnek 20 tanulmányt kellett német nyelvre átültetni. Ebben tíz fordító vett részt; a fordítási munkák felét SILVIO BRENDLER végezte el.

A kézikönyv elején az egykori mentorok, ANTONI M. BADIA I MARGARIT és RUDOLF FREUDENBERG meleg szavakkal köszöntik az ünnepeket, egykori tanítványaikat hatvanötödik születésnapjuk alkalmából. ERNST EICHLER méltatja a két kutató tudományos életútját. A kiadó előszavában köszönetét fejezi ki mindazoknak, akik segítettek a kézikönyv megjelenésében, végül SILVIO BRENDLER bevezetőjében ismerteti a kötet felépítését, szól a könyv összeállításának, megjelentetésének nehézségeiről, valamint a megvalósított célokról. A bevezető részben található a rövidítések jegyzéke és a tartalomjegyzék is (7–25).

A kézikönyv 77 nyelv személynév-rendszerét nyelvenként ábécé sorrendbe szedve mutatja be. Az egyes cikkek az elvárásoknak, valamint a kutatás jelenlegi állásának megfelelően speciálisan tagoltak. Az általános vonások mellett a szerzők utalnak a történelmi fejlődés során kialakult különbségekre is. A 77 nyelv hét nyelvcsaláddhoz tartozik: **1. indoeurópai nyelvek:** **a) balti nyelvek:** lett, litván; **b) szláv nyelvek:** nyugati szláv nyelvek: cseh, kasub, lengyel, szlovák, szorb; déli szláv nyelvek: bolgár, horvát, macedón, szerb, szlovén; keleti szláv nyelvek: orosz, fehérorosz, ukrán; **c) germán nyelvek:** északi germán nyelvek: dán, färöi, izlandi, norvég, svéd; északi-tengeri germán nyelvek: angol, fríz; déli germán nyelvek: németalföldi, német; **d) kelta nyelvek:** breton, ír, skót, walesi; **e) újlatin nyelvek:** dolomiti ladin (középső ladin), francia, friuli (keleti ladin), gallego (galíciai), katalán, korzikai, okcitán, olasz, portugál, rétoromán (rumantsch, nyugati ladin), román, spanyol, szárd; **f) indoiráni nyelv:** oszét; **g) albán; h) görög; i) örmény; 2. baszk; 3. uráli nyelvek:** **a) finnugor nyelvek:** balti-finn nyelvek: észt, finn, inkeri (izsór), karél (karjalai), lív, számi/saami (lapp), vepsze, vót; volgai finnugor nyelvek: mari

(cseremis), mordvin; permi nyelvek: komi (zürjén), udmurt (votják); ugor nyelv: magyar; **b) szamojéd nyelvek:** tundrai nyenyec; **4. török nyelvek: a) bolgár-török nyelv:** csuvas; **b) kipcsak nyelvek:** baskír, karaim, kazáni tatár, krími tatár, kumük, nogaj; **c) oguz-török nyelvek:** azerbajdzsán (azeri), gagauz, törökországi török; **5. kaukázusi nyelvek: a) északnyugat-kaukázusi nyelvek:** abaza, abház; **b) északkeleti-kaukázusi nyelvek:** avar; **c) dél-kaukázusi nyelvek:** grúz, láz (csán); **6. arab nyelvek:** máltai; **7. mongol nyelvek:** kalmük.

Az indoeurópai nyelvcsaládból a kiadvány 45, az uráliból 14, más nyelvcsaládokból pedig összesen 18 nyelv névrendszerét tárgyalja. A következőkben a tanulmányok felépítését három nyelv: a finn, a német és a vot konkrét példáin keresztül mutatjuk be.

A kisebb nyelveknél a szerző (például a votnál MARJE JOALAIID) az általános bevezetés keretében ismerteti, hogy a nyelv milyen nyelvcsaládhoz tartozik, hányan beszélnek, milyen nyelvjárásai vannak, a nyelvet beszélők hol éltek régen és hol élnek ma, történetük során milyen népekkel érintkeztek, veszélyezteti-e a nyelvet a kihalás. A nagyobb nyelveknél, például a németnél ez az általános bevezetés elmarad. A finn nyelvről értekező szerző, SIRKKA PAIKKALA statisztikai adatokat közöl az utónevek és a családnevek számáról, valamint arról, hogy az egyes névelemeket hány személy viseli. Valamennyi szerző ír a mai személynévrendszerek elemeiről, az elemek funkciójáról és egymáshoz való viszonyukról. Ezt követően a kezdetektől napjainkig az egyes névelemek kialakulásának történeti fejlődéséről kapunk áttekintést.

Az utónevek tárgyalása során a szerzők nyelvenként más és más szempontokat vesznek figyelembe. Például a finn nyelvvel kapcsolatban a szerző részletesen foglalkozik a névkölcsmozgással, a neologizmusokkal; a vot nyelv esetén az utónevek morfológiai jellemzőivel, a hangsúlyozás kérdéseivel; a német nyelvnél pedig az utónevek szerkezetével, a női és férfi utónevek közötti hangtani, alaktani eltérésekkel.

A votoknál a családnévhasználat az 1920-as évektől alakult ki; először a katonák, valamint a hazájuktól távol munkát vállalók körében terjedt el. A nemzetségnéveket nem hivatalos családnéveknek tartják. A vot személynévrendszert ismertető tanulmány részletesen foglalkozik a ragadványnevek szemantikai rendszerével. A szerző ismerteti a kereszténység felvétele után a vot utónevek becéző képzőit, és külön kitér arra is, hogy a férfi és női utóneveknél milyen becéző képzőket használtak.

A finn nyelvről készült tanulmányban a szerző a család- és ragadványneveket együtt tárgyalja. Külön elemzi az egyes társadalmi rétegek családneveit, és önálló fejezetben foglalkozik azokkal a törekvésekkel és intézkedésekkel, melyek megpróbálták a finn család-, illetve ragadványnévrendszert modernizálni.

A német névrendszert bemutató szerzők, DAMARIS NÜBLING és ANTJE DAMMEL részletesen ismertetik a német nyelvterületen (Ausztria, Svájc, Németország) használatos családnevek általános és regionális jellemzőit. A tanulmányból pontos képet kaphatunk arról is, hogy milyen közös és eltérő vonások vannak az osztrák és a svájci német családnevek között. Számítógép felhasználásával a német névkutatók egymillió családnév földrajzi elterjedését mutatták ki. A tanulmány foglalkozik a névadás motivációival, a nevek szemantikai felosztásával és névgyakorisági kérdésekkel is.

A tanulmányokat a névrendszerekről összeállított tematikus válogatott irodalomjegyzék és egy részletes irodalomjegyzék zárja. Ezek terjedelme nyelvenként eltérő. A vot nyelv család-, utó- és ragadványneveiről csupán egy-két tanulmányt találhatunk. Az irodalomjegyzékben a szerző 21 mű bibliográfiai adatait közli. A finn névrendszert ismertető

tanulmány végén ezzel szemben 118 mű adatai sorakoznak. A tematikus válogatott irodalomjegyzékben például a következő címek találhatók: terminológia, utónévkönyvek, családnévkönyvek, családnévátlaszok, névtörvények.

3. A nagy erőfeszítéssel és példaszerű összefogással elkészült mű nélkülözhetetlen forrás az összehasonlító személynévkutatás számára, mivel az európai nyelvek névrendszeréről először közöl eddig ismeretlen vagy nehezen hozzáférhető információkat. Az ősi személynévrendszerek rekonstruálása, az eredeti névtövek megállapítása segítene abban, hogy a nyelvek névrendszertanát, a névelemek kialakulását jobban megismerhessük. A névelemek matematikai, stilisztikai, szociolingvisztikai, név-előfordulási és névgyakorisági vizsgálatai mellett új összefüggéseket tárhatnak fel; e lehetőségekkel azonban csak néhány szerző élt. Öröndetes viszont, hogy a kötet az uráli nyelvcsaládból 14 nyelv személynévrendszerét is bemutatja. Az *Onomastica Uralica* megindulása és e kötet eredményei új távlatokat nyithatnak a magyar személynévkutatás számára is.

A különböző kutatási hagyományok és a német nyelvű terminológiai rendszer kidolgozatlansága miatt a terminológiák egységesítését ebben a kötetben nem sikerült megvalósítani, pedig az összehasonlító személynévkutatásban ez elengedhetetlen előfeltétel. Ha egy nyelvcsaládhoz tartozó valamennyi nyelv vagy nyelvcsalád névrendszereit össze szeretnénk egymással hasonlítani, az univerzálékat meg akarjuk találni, akkor egységes terminológiai rendszert kellene kidolgozni, és a felsorolt vizsgálati módszereket is következetesen minden nyelvnél alkalmazni kellene. A kézikönyv megjelentetése ezen az úton is fontos mérföldkő; a megvalósítás azonban a jövő kutatóira vár.

VINCZE LÁSZLÓ

THORVALD FORSSNER
ENGLISCHE FAMILIENNAMENPHILOLOGIE
MIT EINEM ETYMOLOGISCHEN FAMILIENNAMENBUCH
Philology Of English Family Names. With an Etymological Dictionary of
Family Names
[Angol családnév-filológia. Etimológiai családnévszótárral]
Beiträge zur Lexikographie und Namenforschung 3.
Herausgegeben mit einem Vorwort von SILVIO BRENDLER
Baar-Verlag, Hamburg, 2005. 155 lap

1. THORVALD FORSSNER (1889–1934) svéd kutató 1920–1922 között publikált négy tanulmányát egymás mellé téve, facsimile kiadásban adta közre a németországi Baar kiadó. A gyűjteményes kötet közzététele annak a németországi szakmai műhelynek a tevékenységéhez kapcsolódik, mely egyrészt az onomasztika nagyszabású kézikönyveit állítja össze német nyelven (Lehr- und Handbücher zur Onomastik), másrészt a világnyelvek névkutatásának kisebb munkáit jelenteti meg (Beiträge zur Lexikographie und Namenforschung), továbbá nemrégiben a családnévkutatás önálló, többnyelvű folyóiratát